

דבר תורה לפרשת ויחי – הרב ישראל סמט

בכיו של יוסף

בפרשות הקודמות בכה יוסף בכל פעם שהתגלתה לו פיסת מידע משמעותית מנחמת על אחיו. הוא בכה כששמע אותם מתחרטים על מכירתו; כשראה לראשונה את בנימין, ולאחר נאום יהודה, שבו התברר לו שיהודה בנה של לאה מוכן להכיר בכך שיעקב קורא לרחל 'אשתי', והוא ממשיך לאהוב אותה ואת בניה. כל אלה הספיקו ליוסף כדי להתגלות בפני אחיו ולהביאם עם יעקב לארץ מצרים. מפשט המקראות לא ברור האם יוסף מחל לאחיו או לא, אבל ברור שהוא מנסה לשים את העבר מאחור ולאחד את המשפחה. לא כך הבינו זאת אחיו. כשמת יעקב, אמרו האחים:

וַיִּרְאוּ אֶחָיו יוֹסֵף כִּי מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהָשִׁיב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל הַרְעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ (נ,טו) הם חששו שיוסף לא רצה לצער את יעקב ולכן לא נקם בהם. אבל עכשיו לאחר מות יעקב, הוא עלול להשיב להם את רעתם. לכן שלחו האחים שליחים ליוסף שיספר לו על מה שכביכול ציווה יעקב לפני מותו: כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פֶשַׁע אֲחִידְךָ וְחַטָּאתְךָ כִּי רָעָה גָּמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אֲבִידְךָ... (נ,יז) נחלקו המפרשים האם יעקב ידע על מעשה מכירת יוסף. מכל מקום שמו האחים בפי השליח דברים שמשמעם שיעקב ידע, וביקש שיוסף לא יעניש את אחיו. כדרכו הגיב יוסף בבכי: וַיַּבֶּךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֱלֹוֹ.

על מה בכה הפעם יוסף? האם על שחשדו בו? או מתוך רחמים על אחיו?

נראה שיוסף כאב את כשלון איחוד המשפחה. יעקב התאמץ בסוף ימיו לפייס את כל בניו ולהביא לאיחוד של המשפחה. גם יוסף ניסה להתפייס עם אחיו. אם האחים עדיין סבורים שיוסף כועס עליהם וינקום בהם, סימן הוא שגם הם עדיין לא מפוייסים. אם המחלוקת עדיין קיימת, סימן רע הוא לעתיד לבוא. לאחר שאחי יוסף נפלו לפניו והציעו עצמם לעבדים, השיב להם יוסף:

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֵל תִּירְאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי. וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חִשְׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה פְּיוֹם הַזֶּה לְהַחִיית עַם רַב. וְעַתָּה אֵל תִּירְאוּ אֲנִי אֶכְלָל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְכֶם וַיִּנַּחֵם אוֹתָם וַיַּדְבֵּר עַל לֶבָם. (נ,יט-כא).

כלומר: אין זה מתפקידו של יוסף להעניש. זה מתפקידו של אלקים. ואולי ה' לא רוצה להעניש וראיה לכך היא ששלח את יוסף להחיותם. האומנם נמחל עוון מכירת יוסף?

בכמה מקומות חז"ל ראו פורענויות שבאו על ישראל כעונש על מכירת יוסף. כך למשל המדרש קובע שעונשו של הקב"ה יכול לבוא לאחר דורות רבים. המדרש מוכיח זאת מהשוואה של ישיבת המלך והמן לשתות לאחר שגזרו את הגזירות על היהודים, לישיבת האחים לאכול אחרי שמכרו את יוסף. והמדרש ממשיך: "עד ימי מרדכי אותו עונש של מכירת יוסף קיים" (אסת"ר ז).

בפרשת ויגש מסופר כיצד בכו יוסף ובנימין זה על צוארי זה כשנפגשו. חז"ל דרשו על בכי זה (בראשית מה, יד): (יוסף) בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין, ועתידין ליחרב. ובנימן ... בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף, ועתיד ליחרב (מגילה טז, ב).

מדוע דווקא ברגע המרגש של שמחת איחוד המשפחה, מוצא המדרש לנכון לפרש שהבכי קשור לצער החורבן? כמדומה שהמדרש מפנה את תשומת ליבנו לכך שיוסף ובנימין אמנם בכו, אבל לא שאר האחים. המדרש זיהה ברגע הזה של נכונותו של יוסף לאחד את המשפחה את הרגע המצער שבו מתברר שהאחים לא נמצאים במקום שמאפשר לאחד את המשפחה באמת.

כאמור, הדבר התברר לאחר מות יעקב, כשיוסף הבין שהאחים עדיין חושדים בו שינקום בהם. הם לא שבו לאחוה משפחתית מלאה. כדרך דברי חז"ל נוכל לפרש גם כאן שבכיו הכואב של יוסף הוא על עם ישראל שעתיד להתפלג ועל החורבנות שיבואו כתוצאה מכך.

גם היום מהדהד בכיו של יוסף. האם נדע להקשיב לו?